

Philip Khuri Hitti (1886-1978)

Choć orientalistyka jako nauka istniała w Stanach Zjednoczonych ponad sto lat¹, to dopiero wydanie *The History of the Arabs* Philipa Hittiego i jego dalsze zabiegi pchnęły prominentne amerykańskie uczelnie do otwarcia studiów bliskowschodnich oraz do szerszego zainteresowania cywilizacją arabską. W ciągu wieloletniej działalności na uniwersytetach Princeton i Columbia Philip Hitti wychował pokolenia studentów oraz badaczy Bliskiego Wschodu. .

Philip Khuri Hitti (arab. *يحيى خوري*)² urodził się 24 czerwca 1886 r. w wiosce Szimlan (arab. *شمالين*), leżącej w prowincji Ġabal Lubnān, w dystrykcie ‘Ālayh, ponad 750 metrów wyżej od stolicy Libanu, Bejrutu. Hitti wspominał, że z Szimlan widać było przyplływające do portu statki. Rodzina Hittich była maronitami. Jego rodzice: Iskandār Hitti i Sa’āda Nawāl, mieli sześć synów i dwie córki. Philip Khuri był trzecim z szóstki synów państwa Hitti.

Większość mieszkańców Szimlan była rolnikami, ale ojciec Hittiego posiadał niewielki zakład produkujący jedwab. Ponieważ potrafił pisać, lokalna społeczność uznawała go za wykształconego. Momentem, który – jak sam wspominał – zmienił życie młodego Philipa, była przejażdżka osiołkiem. Mając dziewięć lat, wybrał się na pożyczonym od sąsiada zwierzęciu po worek mąki do sąsiedniej wioski. Pomimo ostrzeżeń wsiadł na objuczone zwierzę i spadł tak nieszczęśliwie, że skończyło się to złamaniem kości łokciowej. Rękę złożyli okoliczni pasterze, którzy dokonywali tego typu zabiegów własnym zwierzętom. Jednak po takim opatrunku i trzymiesięcznej kuracji domowymi sposobami stan chłopca się nie poprawiał. Przejeżdżający przez okolicę lekarz, obejrzawszy rękę, stwierdził początki gangreny i nakazał przewiezienie Hittiego do oddalonego o 24 km szpitala. Chłopiec był operowany kilkakrotnie przez doktora George’a Posta i spędził w szpitalu w sumie trzy miesiące. Skutkiem tej historii była decyzja rodziny, by posłać Philipa do szkoły, ponieważ uznano, że nie nada się on do ciężkiej pracy na roli. W ten sposób, jak sam badacz wspominał, feralny wypadek pchnął go w stronę historii³.

¹ Powstanie Amerykańskiego Towarzystwa Orientalnego (*American Oriental Society*) datuje się na 1842 r., choć badania orientalistyczne prowadzono w USA już wcześniej, między innymi w ramach Amerykańskiego Towarzystwa Filozoficznego (*American Philosophical Society*), założonego w 1743 r.

² Transliterowane nazwisko przedstawia się jako Filīb Hūrī Hittī. Ponieważ sam autor używał wersji uproszczonej, taką przyjąłem w tym tekście.

³ J. R. Starkey, A Talk with Philip Hitti, *Saudi Aramco World*, lipiec/sierpień 1971, s. 23. Wywiad dostępny na stronie <http://www.saudiaramcoworld.com/issue/197104/a.talk.with.philip.hitti.htm> (dostęp: 10.03.2012).

Hitti zaczął uczęszczać do oddalonej o kilka kilometrów amerykańskiej szkoły prezbiteriańskiej, gdzie lekcje odbywały się w skrajnie spartańskich warunkach. Przez dwa pierwsze lata nocował w szkole, a matka donosiła mu jedzenie, przez kolejne trzy zaś chodził już sam. Po ukończeniu nauki Philip Hitti otrzymał propozycję nauczania w druzyjskiej szkole w połowie drogi z Szimlan do Bejrutu. Pensja miała mu pozwolić w przyszłości na rozpoczęcie studiów w Syryjskim College'u Protestanckim (*Syrian Protestant College*, późniejszy Uniwersytet Amerykański – AUB) w Bejrucie.

Choć rodziny Hittich nie było stać na czesne w stolicy (18 funtów rocznie), na początku otrzymali wsparcie od niedawnego pracodawcy Philipa. W ciągu kolejnych lat przyszły badacz uzyskiwał stypendium za najlepsze wyniki w nauce i mógł uiszczać opłaty. Uzyskawszy w 1908 r. tytuł bakalarza (*Bachaleor of Arts*) – odpowiednik licencjatu, otrzymał posadę nauczycielską. Wykładał Biblię, język arabski, historię i fizjologię (sic!).

Przełomowym momentem było oddelegowanie Hittiego w 1913 r. na konferencję organizowaną przez *World Student Christian Federation* (WCSF) w Lake Mohonk w stanie Nowy Jork. Hitti został osobiście zaproszony przez Johna R. Motta, prezesa WCSF oraz YMCA (laureata pokojowej nagrody Nobla w 1946 r.), którego poznał dwa lata wcześniej. Mott obiecał także pokryć koszty jego pobytu w USA.

Konferencja w Lake Mohonk w dniach 2-8 lipca 1913 r. stanowiła wielkie wydarzenie w życiu Philipa Hittiego. Jak sam wspominał, wyjazd do Ameryki z przystankiem w Stambule oraz poznanie córki prezydenta Wilsona były dla niego ogromnym przeżyciem. Hitti zakładał, że odbędzie w Stanach Zjednoczonych rok studiów. Ostatecznie zdecydował się na Uniwersytet Columbia w Nowym Jorku, choć przyczyny takiego wyboru po latach nie były dla niego jasne – wskazywał na diasporę libańską w Nowym Jorku oraz tamtejszą parafię maronicką⁴.

Hitti studiował i jednocześnie pracował w *Low Library* na Uniwersytecie Columbia, gdzie wieczorami opiekował się magazynem. Po wybuchu wojny w 1914 r., gdy wykładowca języka syriackiego wyjechał, zaproponowano Hittiemu objęcie jego stanowiska. W ten sposób krótki z założenia pobyt przedłużył się, bo przyszły badacz rozpoczął pracę nad doktoratem. Wymagało to od niego dodatkowej nauki języka niemieckiego, ponieważ francuski i angielski poznał już w Libanie. Obroniona w 1915 r. dysertacja z historii była pionierskim tłumaczeniem dzieła Al-Balādhūrīego (zm. 892) *Futūḥ al-buldān* na podstawie krytycznego wydania M. J. de Goeje⁵.

Jeszcze w dniu obrony dziekan telegrafował do Bejrutu, czy mogą zatrzymać Hittiego. Władze AUB pozostawiły to w gestii młodego uczonego i tak oto pozostał w Nowym Jorku do końca wojny. Tymczasem poznał i poślubił w 1918 r. Mary

⁴ Tamże, s. 26.

⁵ Drukiem Ph. K. Hitti, F. C. Murgotten, *The Origins of the Islamic State Being a Translation from the Arabic, Accompanied with Annotations, Geographic and Historic Notes of the „Kitāb futūḥ al-buldān” of al-Imām abu-l Abbās Aḥmad ibn-Jābir al-Balādhuri*, New York 1916.

George (1893-1976), Amerykankę o libańskich korzeniach, nieznającą arabskiego. Państwo Hitti doczekali się jednej córki – Violi Hitti-Winder (1919-2009)⁶.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej Philip Hitti powrócił wraz z żoną do Bejrutu i ponownie objął posadę wykładowcy historii Orientu na AUB. Już w Bejrucie w 1920 r. otrzymał amerykańskie obywatelstwo. Być może jego praca na AUB trwałaby dłużej niż osiem lat (1918-1926), gdyby nie wizyta profesora Dana C. Munro z Princeton (1866-1933), który jako badacz krucjat postanowił obejrzeć zamki krzyżowców w Sydonie, Trypolisie i Byblos. Jego przewodnikiem był Philip Hitti.

Wkrótce potem Uniwersytet Princeton wszedł w posiadanie licznej kolekcji arabskich rękopisów, największej na kontynencie amerykańskim, ofiarowanej przez Roberta Garretta (1875-1961)⁷. Uczelnia uznała, że warto byłoby skorzystać z tych rękopisów, i w tym celu założono pracownię języków semickich, ufundowaną przez Fundację Williama i Annie S. Paton. Profesor Munro zasugerował, by objął ją „ten jegomość, który oprowadzał mnie po Bejrucie”⁸.

Hitti zgodził się na wyjazd do USA, choć oznaczało to spadek pozycji z samodzielnego profesora na AUB do profesora asystenta literatury semickiej w Princeton, mającego do własnej dyspozycji jedynie biurko w wieży bibliotecznej. Po przybyciu do Princeton, Hitti prowadził kurs literatury starożytnego Orientu, by z czasem przymiotnik „starożytny” usunąć. Systematycznie wprowadzał do kursu literaturę arabską z Koranem na czele. W latach dwudziestych ubiegłego wieku Hitti opublikował wiele książek i artykułów, zarówno po angielsku, jak i po arabsku. Systematycznie budował w ten sposób swoją renomę.

Kariere naukową Philipa Hittiego pchnęła do przodu jedna książka. Wszystko zaczęło się od listu Daniela i Harolda Macmillanów z 1927 r. Zaproponowali mu przygotowanie książki o Arabach, podobnej do wydanej wcześniej w wydawnictwie Macmillan *A Short History of the Saracens* Ameera Alego⁹. Hitti zadeklarował, że dzieło ukończy za trzy lata. W rzeczywistości *History of the Arabs* opublikowano dopiero w 1937 r. Wydawcy nie spodziewali się sukcesu i gdy Hitti zaproponował wydanie stu egzemplarzy, uznali to za zbyt optywizm. Książka odniosła jednak spektakularny sukces i samych angielskich wydań było jedenaście¹⁰. Nie były to zwykłe wznowienia. Książka właściwie odzwierciedlała kurs historii Arabów, który Hitti prowadził w Princeton. Każdą kolejną edycję poprawiał, uwzględniając pojawiające się

⁶ Viola Hitti-Winder była dziennikarką, nauczycielką oraz autorką książki *The Land and People of Lebanon* (wyd. 1: 1965). Poślubiła Bayly Winderę, arabistę, byłego studenta Philipa Hittiego, założyciela *Hagop Kevorkian Center* i dziekana wydziału *Arts and Sciences* na nowojorskim uniwersytecie. Por. nekrolog Violi Hitti: <http://www.towntopics.com/sep2309/obits.php#obit3> (dostęp: 13.03.2012).

⁷ Największa część manuskryptów (nie tylko zresztą arabskich) trafiła do Princeton dopiero w 1942 r. W efekcie katalogowania rękopisów powstała praca: Ph. K Hitti, N. A. Faris, B. ‘Abd Al-Malik, *Descriptive Catalog of Garret Collection of Arabic Manuscripts of the Princeton University Library*, Princeton 1938.

⁸ J. R. Starkey, *A Talk*, s. 28; w oryginale: „that fellow in Beirut who took me around”.

⁹ A. Ali, *A Short History of the Saracens*, London 1899.

¹⁰ Ph. Hitti, *History of the Arabs*, Macmillan 1937; kolejne wyd.: 1940, 1943, 1949, 1951, 1956, 1960, 1963, 1967, 1970, 2002.

uwagi krytyczne, jak również najnowsze wyniki badań. W sumie praca zawierała ponad dwa tysiące przypisów źródłowych.

Dzieło Hittiego podzielić można na dwie zasadnicze części. Pierwsza, zajmująca większość pracy, dotyczy historii Arabów od czasów najdawniejszych do upadku ostatniego niezależnego państwa arabskiego, czyli wkroczenia Turków do mame-luckiego Kairu w 1517 r. Zdecydowanie krótsza, można by powiedzieć skrótowna, jest część poświęcona późniejszym dziejom Arabów pod panowaniem tureckim, doprowadzona aż do początków XX w. Ta dysproporcja nie sprawiła, że dzieło traciło na wartości naukowej, ponieważ Hitti stworzył niezwykle kompendium klasycznych dziejów Arabów, ujmujące wszystkie węzłowe zagadnienia. Co ważniejsze, obok naturalnej dla Araba opisującego złoty okres w historii swojego narodu dumy nie ma w nim elementów szowinizmu. Autor zwraca wyraźną uwagę na udział elementów niearabskich w budowie cywilizacji arabskiej.

Gdzie tkwił klucz do sukcesu, zarówno naukowego, jak i komercyjnego pracy Hittiego? Autor podszedł do zagadnienia z podwójnej perspektywy: jako historyk i filolog. Tę drugą dziedzinę widać w skrzętnym odnotowywaniu zapożyczeń arabskich, przejmowanych w okresie średniowiecza do języków europejskich, jak również w podziwie i dumie płynącej z wielkiego znaczenia klasycznej poezji arabskiej. Ponadto, choć dzieło w swej pierwotnej wersji było pisane w latach dwudziestych i trzydziestych XX w., Hitti nie pominął historii gospodarczej i społecznej (choć tej jest zdecydowanie mniej). Książka doczekała się tłumaczeń na kilkanaście języków.

Przytoczę poniżej kilka opinii o pracy:

„*Dzieje Arabów* [...] są być może najważniejszą książką kiedykolwiek napisaną w Ameryce o historii Arabów”¹¹.

A tak Walid Khalidi pisał w 2002 r., 65 lat od pierwszego wydania: „Spośród wszystkich prac, jakie znam, nie potrafię wskazać innej niż *Dzieje Arabów* Philipa K. Hittiego by spełnić najlepiej cele edukacyjne”¹².

Z kolei w recenzji polskiego wydania Jan Reychman stwierdził: „praca Hittiego jest nie tylko najobszerniejszym dotąd wydaniem kompendium dziejów arabskich. Jest też opracowaniem najwszechstronniejszym”¹³. Pomimo tego, że polskie tłumaczenie *The History of Arabs* wyszło 30 lat po oryginale, jego znaczenie dla polskiej orientalistyki było ogromne. Przed opublikowaniem przekładu studenci sporządzali własne tłumaczenia w zeszytach.

Tak pisała o polskim wydaniu Anna Susłowa: „Dzieło Hittiego [...] ma wartość co najmniej podwójną. Po pierwsze, jako przykład dzieła naprawdę znakomitego i wyczerpującego, z całym aparatem przypisów źródłowych, indeksów i map. Po drugie, jako praca autora, który z racji swej narodowości może patrzeć na wszystkie problemy świata arabskiego niejako od środka”¹⁴.

¹¹ R. Starkey, A Talk, s. 23.

¹² W. Khalidi, Editor's Preface, w: Ph. Hitti, *History of the Arabs*, London 2002, s. VII.

¹³ J. Reychman, recenzja z Philip K. Hitti, *Dzieje Arabów* w: *Kwartalnik Orientalistyczny*, 1970, nr 2 (74), s. 142-144.

¹⁴ A. Susłowa, Dwa okna na wschód, *Tygodnik Powszechny*, 1969, nr 36, s. 3.

Hittiego doceniono, gdy jego nazwisko wpisano na Wystawie Światowej w Nowym Jorku w 1940 r. na listę emigrantów mających znaczący wkład w budowę amerykańskiej demokracji. Na ten okres także przypada walka Hittiego o utworzenie w Princeton studiów bliskowschodnich. Dwudziestoletnie starania zwieńczył sukcesem w 1946 r. Jak sam wspominał, było to możliwe z powodu nagłego zainteresowania rządu USA językiem arabskim i tureckim w chwili pojawienia się wojsk amerykańskich w Afryce Północnej w czasie drugiej wojny światowej. Nieustępliwa postawa Hittiego, który odmówił nauczania języka arabskiego w alfabecie łacińskim w kilka miesięcy, umożliwiła przekształcenie przyspieszonego kursu arabskiego dla żołnierzy (*Army's Specialized Training Program*) w studia bliskowschodnie.

Nieoczekiwany rozgłos zyskała wypowiedź Hittiego przed Komisją Spraw Zagranicznych Kongresu USA z 1944 r., wydrukowana następnie w „Princeton Herald” z 7 kwietnia 1944 r. Najważniejszym jej elementem był sprzeciw wobec dalszych postępów osadnictwa i ewentualnego utworzenia państwa żydowskiego w Palestynie. W polemikę z Hittim, ciągnącą się przez kilka tygodni, wszedł bodajże najbardziej uznany i rozpoznawalny uczonego swoich czasów – Albert Einstein wraz ze swoim kolegą Erikiem Kehlerem.

Adwersarze Hittiego, w bardzo żarliwym i dalekim od naukowego stylu, twierdzili, że Żydzi mają moralne prawo do własnego państwa w swojej świętej ziemi. Daleki od antysemityzmu Hitti twierdził zaś, że w Palestynie powinno powstać jedno bezwyznaniowe państwo, gdzie muzułmanie i Żydzi byłiby równoprawnymi obywatelami¹⁵.

Philip Hitti pozostał w centrum polityki międzynarodowej w drugiej połowie lat czterdziestych. Został zaproszony do wzięcia udziału w konferencji w San Francisco w 1945 r., powołującej Organizację Narodów Zjednoczonych, w charakterze doradcy delegacji irackiej. Jego sprawozdanie z konferencji jest przechowywane obecnie w Centrum Badań nad Historią Imigracji (*Immigration History Research Center*) na Uniwersytecie Minnesota. Do dzisiaj wzbudza żywe reakcje jego przesłuchanie przez Anglo-Amerykańską Komisję Badawczą (*Anglo-American Commission of Enquiry*) w 1946 r. Hitti został zaproszony w charakterze eksperta strony arabskiej. Wypowiedział tam słynne zdanie, wielokrotnie później cytowane: „Sir, there is no such thing as Palestine in history, absolutely not”. Intencją autora nie było jednak wsparcie idei powstania państwa Izrael, ale podkreślenie niepodzielności tzw. Wielkiej Syrii. Jednak już 11 marca 1946 r., podczas przesłuchania, powoływał się na jego słowa Ben Gurion, a i dziś można bez trudu odnaleźć osoby cytujące tę wypowiedź¹⁶.

Po obowiązkowym przejściu na emeryturę w 1954 r. Hitti nadal wykładał na Uniwersytecie Utah, Uniwersytecie George’a Washingtona w Waszyngtonie oraz uni-

¹⁵ O całości polemiki Einstein/Kahler – Hitti w: Einstein on Politics: His Private Thoughts and Public Stands on Nationalism, Zionism, War, Peace and the Bomb, red. D. E. Rowe, R. Schulmann, Princeton 2007, s. 315 n., 324-334.

¹⁶ R. Bania, Uwarunkowania działalności Anglo-Amerykańskiej Komisji Badawczej (Anglo-American Commission of Enquiry) w 1946 roku, Przegląd Nauk Historycznych 3, 2004, nr 2 (6), s. 95-116; raport komisji dostępny na http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/angtoc.asp (dostęp: 14.04.2012).

wersytecie w Minnesocie. Jeszcze przed śmiercią rozpoczął przekazywanie swoich osobistych dokumentów do Centrum Badań nad Historią Imigracji w Minnesocie¹⁷. Philip Khuri Hitti zmarł w Princeton 21 grudnia 1978 r. w wieku 92 lat. Nauka utraciła w jego osobie wyjątkowego erudyty i propagatora badań nad historią Bliskiego Wschodu.

Pośmiertnie uczczono go w jego rodzinnym Szimlan, stawiając mu pomnik na ziemi ofiarowanej na ten cel przez rodzinę Hittich. Uroczystego osłonięcia dokonano w lipcu 2006 r. Laudację wygłosił prof. Samir Saykali z Wydziału Historii i Archeologii AUB¹⁸. Uniwersytet Amerykański w Bejrucie przyznaje corocznie nagrodę jego imienia (*Philip Hitti Prize*) najlepszym studentom ostatnich lat. Pracę uczonego doceniło wielokrotnie państwo libańskie, nadając mu kolejno: Order Zasługi w 1940 r. oraz Narodowy Order Cedru w stopniach oficerskim w 1946 r. i komandorskim w 1956 r. Od Syrii otrzymał Order Zasługi Pierwszej Klasy w 1954 r.

W latach powojennych profesor Hitti stał się postacią na tyle ważną, że przy okazji wizyt w Stanach Zjednoczonych wielu przywódców świata arabskiego, i nie tylko, spotykało się z nim. W ten sposób do Princeton zawitał książę Abdullah z Iraku w 1945 r., książę Fajsal Abd Al-Aziz As-Saud z Arabii Saudyjskiej w 1947 r., szach Muhammad Reza Pahlavi z Iranu w 1950 r. oraz cesarz Hajle Sellasje z Etiopii w 1954 r.

Nie sposób wyliczyć tutaj wszystkich prac Philipa Hittiego¹⁹. Rozpoczął od pracy *Educational Guide for Syrian Students in the United States*, która stanowiła doskonały poradnik dla bliskowschodnich studentów, zamierzających podjąć studia lub na stałe przyjechać do Stanów Zjednoczonych²⁰. Będąc zaangażowanym członkiem diaspory syryjskiej, opublikował także pierwszą naukową pracę na temat emigracji syryjskiej w Ameryce. Opisał szczegółowo jej podłoże historyczne i ekonomiczne, jak również bieżącą sytuację, łącznie z chrystianizowaniem Syryjczyków przez amerykańskie wspólnoty protestanckie²¹.

Niezwykle ciekawą pracą Philip Hitti poświęcił Druzom²². William Thomson twierdził, że książka nie wniosła nic nowego do wiedzy na temat tej grupy religijnej, opisaną uprzednio w *Exposé de la Religion des Druzes* S. de Sacy'ego (Paris 1838)²³. Jednakże należy zwrócić uwagę za Lawrencem Ranem, że Hitti, opierając się na oso-

¹⁷ Pełna zawartość przekazanego zbioru: <http://ihrc.umn.edu/research/vitrage/all/ha/ihrc894.html> (dostęp: 22.04.2012).

¹⁸ B.a., Philippe Hitti honoré dans son village Natal, La Revue du Liban N° 4062 z 15-22 lipca 2006, s. 52; por. <http://www.rdl.com.lb/2011/q4/4334/index.html> (dostęp: 19.04.2012).

¹⁹ Bibliografia prac Hittiego w: J. Kritzeck, R. Bayly Winder. A Bibliography of Works by Philip K. Hitti, w: ciż, *The World of Islam: Studies in Honor of Philip K. Hitti*, London 1959, s. 10-37.

²⁰ Ph. K. Hitti, *Educational Guide for Syrian Students in the United States*, New York City 1921.

²¹ Tenże, *The Syrians in America*, New York 1924.

²² Tenże, *The Origins of the Druze People and Religion: with Extracts From their Sacred Writings*, New York 1928.

²³ W. Thomson, rec. z Ph. K. Hitti, *The Origins of the Druze People...* w: *Speculum: A Journal of Mediaeval Studies* 5, 1930, nr 4, s. 446-448.

bistych doświadczeniach z Libanu, był w stanie z pierwszej ręki uzupełnić wiedzę o Druzach w zakresie ich obyczajowości oraz dostępu do tekstów sakralnych²⁴.

Jeszcze zanim zaangażował się w pisanie swego *opus magnum*, uczony zdażył przetłumaczyć słynne *Kitāb al-i'tibār* Usāmy Ibn Munqida (1095-1188), dające podstawę do analizy muzułmańskiej recepcji krzyżowców²⁵. I choć nie było to pierwsze tłumaczenie tego źródła na języki europejskie – G. Schumann przełożył je na język niemiecki w 1905 r., a w tym samym roku jak Hitti wydał je po angielsku G. R. Potter – to H. A. R. Gibb zaznaczył, że dopiero Hitti poprawił błędy dotychczasowych wydań krytycznych i opublikował godny oryginału przekład²⁶. Z innych przekładów dokonanych przez uczonego warto wspomnieć o słowniku biograficznym *Naẓm al-uqyān fi a'yān al-a'yān* Ġalāla Ad-Dīn As-Suyūṭiego (1445-1505)²⁷. Rezultat tej pracy źródłowej uznano za wyśmienity²⁸. Ponadto Hitti wydał także tłumaczenie *Al-Farq bayna al-firaq* 'Abd Al-Qāhira Al-Baġdādīego (ok. 980-1037)²⁹.

Po wielkim sukcesie *The History of the Arabs*, a następnie jej popularnej wersji: *The Arabs. A Short History*³⁰, Philip Hitti oddał się pisaniu historii Bliskiego Wschodu. Efektem tego zainteresowania były między innymi trzy książki. Najpierw ukazała się *History of Syria: including Lebanon and Palestine*³¹, wydana później w wersji skróconej jako *Syria: A Short History*³². Hitti poddał w niej analizie pięć milleniów historii Syrii, wskazując na charakter ludów zamieszkujących ten region, jak również zaznaczając ich potężny wkład cywilizacyjny. Prześledził coś, co moglibyśmy nazwać „duchem regionu”, i wskazał historyczne ścieżki porozumienia między Wschodem a Zachodem. Jeden z recenzentów napisał, że „Każdy, kto chce się zajmować Bliskim Wschodem musi głęboko przemyśleć zawartość tej książki”³³.

²⁴ W. Ran, rec. z Ph. K. Hitti, *The Origins of the Druze People...* w: *Journal of the Royal Asiatic Society* 1932, nr 64 (January), s. 212.

²⁵ Ph. K. Hitti, *An Arab-Syrian Gentlemen in the Period of the Crusades: Memoirs of Usamah ibn-Munqidh*, New York 1929 (kolejne wyd.: 1964, 1987, 2000). Dysponujemy polskim tłumaczeniem tego źródła: *Kitab al I'tibar: Księga pouczających przykładów dzieła Usamy ibn Munkidha* tj. Muajjada ad-Daula abu Muzaffara Usamy ibn Murszida ibn Ali ibn Mukallada ibn Nasra ibn Munkidha al-Kinani asz-Szajzari, tłum. i wyd. J. Bielawski, Wrocław 1975.

²⁶ H. A. R. Gibb, rec. z Ph. K. Hitti, *An Arab-Syrian Gentlemen* w: *Bulletin of the School of Oriental Studies (University of London)* 6, 1932, nr 4, 1932, s. 1003-1011.

²⁷ Ph. K. Hitti, *As-Suyūṭī's Who's Who in the Fifteenth Century: Naẓm al-uqyān fi a'yān al-a'yān: Being a Biographical Dictionary of Notable Men and Woman in Egypt, Syria and Muslim World*, New York 1927.

²⁸ R. Dussaud, rec. z Philip K. Hitti, *As-Suyuti's Who's Who...*, *Syria* 9, 1928, nr 4, s. 357.

²⁹ Ph. K. Hitti, *Al-Baġhdadi's Characteristics of Muslim Sects (Al-Farq bayn Al-firaq) – Abridged*, Cairo 1924.

³⁰ Tenże, *The Arabs: A Short History*, New York 1944, kolejne wyd.: 1948, 1967, 1968.

³¹ Tenże, *History of Syria: Including Lebanon and Palestine*, New York–London 1951; kolejne wyd.: 1957, 2002.

³² Tenże, *Syria: A Short History*, New York 1959; wyd. 2: 1961.

³³ Ch. Malik, rec. z Ph. K. Hitti, *History of Syria* w: *The American Historical Review* 17, 1952, nr 4 (July), s. 936-940.

Drugą z „bliskowschodnich” książek było *The Near East in History. A 5000 Year Story*³⁴, a trzecią – za którą Hitti dostał libańskie odznaczenie państwowe – była *Lebanon in History*³⁵.

Jest to jedynie krótki wybór z najgłośniejszych prac profesora Hittiego. Oprócz pozycji książkowych, był on autorem licznych artykułów, jak również członkiem i prezesem kilkunastu rad i stowarzyszeń, w tym prezesem Amerykańskiej Akademii Średniowiecznej (*American Mediaeval Academy*). Liczne wydania i tłumaczenia książek Hittiego dowodzą, jak wielkim prestiżem się cieszył.

Nie sposób interesować się historią Arabów i nie sięgnąć po *Dzieje Arabów*, które były i są lekturą dla pokoleń studentów orientalistyki na całym świecie. Praca tego wielkiego libańsko-amerykańskiego badacza stała się początkiem poważnego zainteresowania dziejami Arabów i islamu w Ameryce Północnej, ale także szerszego zaciekawienia tą tematyką w wielu innych krajach.

Filip Andrzej Jakubowski

³⁴ Ph. K. Hitti, *Near East in History. A 5000 Year Story*, Princeton 1961; wyd. 2: 1966.

³⁵ Tenże, *Lebanon in History: from the Earliest Times to the Present*, New York–London 1957; kolejne wyd.: 1962, 1967.